

7L
ΑΝΑΣΤ. Ι. ΜΠΕΓΚΟΣ
Φιλολόγος

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

Τό Νέο Σούλι, κωμόπολη 8 1/2 χλμ. ΒΑ τής πόλεως τών Σερρών, κατοικείται από καθαρώς γηγενή πληθυσμό, χωρίς προσμείξεις.

Οί κάτοικοι του χωριού (2.071 κατά την απογραφή του 1991) ασχολούνται βασικά με τή γεωργία, με κύρια καλλιέργεια τόν εξαιρετικής ποικιλίας καπνό καί τά δημητριακά.

Τό γλωσσικό ιδίωμα του Νέου Σουλίου, όπως καί τών λοιπών Δαρνακοχωριών¹, φέρει τή σφραγίδα τής αρχαιότητας καί τών περιπετειών τής ευρύτερης περιοχής τών Σερρών καί του Έλληνισμού γενικότερα. Έτσι οί Νεοσουλιώτες διατήρησαν στό λεξιλόγιό τους λέξεις τής αρχαίας ελληνικής απόφτες ή έλαφρά παρεφθαρμένες, ενώ, παράλληλα, δέχτηκαν τουρκικές καί σλαβικές επιδράσεις. Δουλεία πέντε αιώνων (είναι γνωστό ότι στίς Σέρρες ή τουρκική κατοχή κράτησε όχι τετρακόσια αλλά 530 χρόνια, από τό 1383 ως τό 1913)² καί δύο βουλγαρικές κατοχές (1917-18 καί 1941-44) επέδρασαν, όπως ήταν φυσικό, στή γλώσσα του χωριού.

Η γλώσσα, όπως κάθε ζωντανός οργανισμός, εξελίσσεται. Στην περίπτωση μας όμως ή εξέλιξη υπήρξε βραδεία. Διατηρήθηκε σχεδόν ανέπαφη μέχρι τή δεκαετία του '50. Κι αυτό δέν ήταν τυχαίο. Είναι γνωστό ότι ή έλλειψη ευρύτερης επικοινωνίας — όπως συνέβαινε καί στην αρχαία Ελλάδα — «ευνοεί τή διαλεκτική διάσπαση, ενώ ή επικοινωνία αίρει συνήθως τίς διαλεκτικές διαφορές»³. Η κοινωνία του Νέου Σουλίου ως τότε παρέμεινε κλειστή αγροτική. Έλάχιστοι άφηναν τό χωριό για σπουδές ή για άλλους λόγους. Έτσι τό λεκτικό ιδίωμα, βαρύ, δωρικό, καί τό λεξιλόγιο, κατά ένα μεγάλο ποσοστό, διατηρήθηκαν σχεδόν ανέπαφα, όπως έφταναν από τήν αρχαιότητα, με τίς σχετικές βέβαια συγκοπές καί συνιζήσεις, συνηθισμένες στή Μακεδονία.

Η χρήση αρχαίων ελληνικών λέξεων στή διάλεκτο τών Δαρνακοχω-

1. Η λέξη, πιθανότατα, προήλθε από τή συχνή χρήση τών λέξεων δάρι (=τόρα) καί νάκα, δωνάκα (=νά, έδώ). Δες καί Π. Παπαγεωργίου, Αί Σέρρες καί τά προάστεια, τά περί τας Σέρρας καί ή Μονή Ιωάννου του Προδρόμου, Λειψία 1894, φωτοτυπική ανατύπωση: Θεσσαλονίκη 1988, έκδοση Δημοσίας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Σερρών, σελ. 60, καθώς καί Γ. Κουντιάδη, Λεύκωμα του Συμπάσιου, Θεσσαλονίκη 1925, σελ. 8.

2. Πέτρου Θ. Πέννα, Ιστορία τών Σερρών. Από τής Άλώσεως υπό τών Τούρκων μέχρι τής απελευθερώσεώς των υπό των Έλλήνων. Άθήναι 1966, β' έκδ., σελ. 30.

3. Γ. Μπαμπινιώτη, Συνοπτική ιστορία τής Έλληνικής γλώσσας, Άθήνα 1986, σελ. 95.

ρίων κίνησε τὴν περιέργεια τῶν ἐρευνητῶν ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1862 ὁ Ἰ. Πανταζίδης δημοσίευσε σχετική ἐργασία στὸν «Φιλίστορα»⁴, φιλολογικὸ καὶ παιδαγωγικὸ σύγγραμμα ποῦ ἐξέδιδε ὁ Στέφ. Κουμανούδης, καὶ ὁ Π. Παπαγεωργίου ἀνέφερε μερικές ἐνδεικτικές λέξεις στὸ γνωστὸ ἔργο του «Αἱ Σέρραι καὶ τὰ προάστεια, τὰ περὶ τὰς Σέρρας καὶ ἡ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου».

Σήμερα μὲ τὴν ἐνιαία ἐκπαίδευση, τὶς μετακινήσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴ σαρωτικὴ ἐπίδραση τῶν Μ.Μ.Ε., ἰδιαίτερα τῆς τηλεόρασης, ἐπικρατεῖ σιγά - σιγά παντοῦ ἡ κοινὴ νεοελληνικὴ, καὶ τὰ παλαιὰ τοπικὰ λεξιλόγια τείνουν νὰ ἐξαφανιστοῦν, ἂν δὲν ἔχουν ἤδη σιγήσει γιὰ τὴ νεολαία.

Ἡ παρούσα γλωσσολογικὴ ἐργασία —καρπὸς πολύχρονης μελέτης καὶ φόρος τιμῆς στὴ γενέτειρα— σ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ κυρίως ἀποβλέπει: νὰ μαθαίνουν οἱ νεότεροι καὶ νὰ θυμούνται οἱ παλαιότεροι...

Ἐνα σπάνιο γλωσσικὸ φαινόμενο στὸ Ν. Σούλι εἶναι ἡ μὴ τήρηση τοῦ νόμου τῆς τρισυλλαβίας στὸν τονισμό. Παρατηρεῖται δηλ. τονισμὸς πέραν τῆς προπαραλήγουσας, ἀλλὰ μόνο στὰ ρήματα. Π.χ. ἴφιραμι (=φέραμε), ἴξιραμι (=ξέραμε), πῆγιναμι (=πηγαίναμε), ἠθίλαμι (=θέλαμε) κλπ.

Ἄλλος γλωσσικὸς ιδιωματοισμὸς εἶναι ἡ κατάληξη —τσι στὸ β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς. Ἔτσι ἀκούγεται πολὺ συχνὰ ἀκόμη: πλύτσι (=πλύσου), κοιμήτσι (=κοιμήσου), πιρπάτσι (=περπάτησε,) νίφτσι (=νὰ νιφεῖς, νὰ πλυθεῖς) κλπ.

Ἀξιοσημείωτη ἐπίσης εἶναι ἡ κατάληξη —οὔδ' στὰ ὑποκοριστικά. Στὸ Νέο Σούλι σπάνια ἀκούγεται: κοριτσάκι, παιδάκι, σπιτάκι, δρομάκι, νεράκι, ψωμάκι, κατηφοράκι. Ἀντὶ αὐτῶν ἀκούγονται: κουρτσούδ', πιδοῦδ', σπιτούδ', δρουμούδ', νιρούδ', ψουμούδ', κατφουρούδ' (ὁμώνυμη τοποθεσία ΝΑ τοῦ χωριοῦ).

Συνήθης, ἐξάλλου, εἶναι ἡ μετάθεση συμφώνων. Π.χ. λένε: ἄσπηρ, μαύηρ, ἀντὶ ἄσπηρ, μαύρη, γιὸς 'οὔμ, ἀντὶ γιὸς μου κλπ.

Μοναδικὴ εἶναι, ἐπίσης, καὶ ἡ χρῆση τοῦ «γιατί» καὶ τοῦ «ἀφοῦ» ὄχι στὴν ἀρχὴ τῆς προτάσεως, ὅπως τοῦ «γάρ» στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά. Π.χ. «ἔλα νὰ σὶ 'πὼ· δέ βαστῶ γιατί» (=γιατί δὲν ἀντέχω). Ἐνδιαφέρον προκαλεῖ καὶ ἡ κατάληξη —σκα, —σκι, στοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῶν ρημάτων. Π.χ. καταλαβήνισκα, πῆγινισκι (=καταλάβαινα, πῆγαινε).

Περίεργος εἶναι καὶ ὁ σχηματισμὸς τῆς προστακτικῆς στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῶν Σερρών. Στὸ Νέο Σούλι, ὅπως προαναφέραμε, ἐπιχωριάζει ἡ κατάληξη —τσι (πλύτσι, νίφτσι), ἐνῶ ἄλλοῦ ἀκούγεται ἡ κατάληξη —θούς (πλυθούς) ἢ ἡ —θκι (πλύθκι = πλύσου, κοιμήθ' κι =κοιμήσου).⁵ Π.χ. «παντρευτοὺς καὶ γκαστρωθοὺς νὰ δῶ τὴ λιβιντιά σ'» (χαρακτηρι-

4. Περιοδικὸ «Φιλίστορ» 1862, σελ. 118—135

5. Πβ. καὶ Π.Ν. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι, ὁ.π., σελ. 61

στική παροιμία, όπου αποδεικνύεται ή αξιοσύνη τής γυναίκας μέσα από δυό σημαντικούς σταθμούς τής ζωής της).

Στή συνέχεια θά αναφερθοῦμε σέ μερικές χαρακτηριστικές λέξεις, ἐν χρήσει ἀκόμη σήμερα στό Νέο Σούλι.

Ἡ λέξη «χρεία» διατηρήθηκε ἀλώβητη ὡς τίς μέρες μας. Στά ἀρχαία ἑλληνικά σημαίνει ἀνάγκη καί στό χωριό ἐσήμαινε ἀποχωρητήριο —χώρο ἀνάγκης— ἐνῶ σήμερα ἀντικαταστάθηκε ἀπό τή γαλλική τουαλέτα. Ἔτσι ἐξοβελίστηκε ή ἑλληνικότατη «χρεία», γιατί θεωρήθηκε... χωριάτικη καί ὄχι τόσο εὐηχη. Τό ἴδιο συνέβη καί μέ ἄλλες ἀρχαίες ἑλληνικές λέξεις, πού μιλιοῦνται ἀπό τούς γεροντότερους ἀλλά ἀπορρίφθηκαν ἀπό τούς νεότερους.

Ἄλλη χαρακτηριστική περίπτωση εἶναι ή λέξη «ἀγός». Χρησιμοποιεῖται εἰδικά γιά τό αὐλάκι πού ὑπῆρχε παλαιότερα στήν ἄκρη τοῦ δρόμου, ἀπ' ὅπου κυλοῦσε τό νερό πού προερχόταν ἀπό τίς κοινοτικές βρύσες (σουλ'νάρια). Κάθε 50—100 μέτρα, μέχρι τή δεκαετία τοῦ '50, ὑπῆρχε καί ἓνα σουλ'νάρι (ἀπό τή λέξη σωλήν > σωλήνα > σωληνάριον). Τό ρυάκι πού ἀκολουθοῦσαν τά ἐλεύθερα αὐτά νερά ἦταν ὁ «ἀγός». Πρόκειται γιά τήν ἑλληνικότατη λέξη «ἀγωγός». Ὅλα αὐτά τά νερά, ἀκολουθώντας τόν «ἀγό» κάθε δρόμου, ἐνώνονταν μέ ἄλλους μεγαλύτερους καί χύνονταν στό χεῖμαρρο πού διέσχισε τό χωριό, γιά νά καταλήξουν στά περιβόλια πού ἀπλώνονταν στά νότια τοῦ χωριοῦ (Παλιοπκάδα, Πλατανούδ').

Ἄλλη λέξη, πού μᾶς ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν στήν ἀρχαιότητα, εἶναι τό ρῆμα «ἀπείκασα» = κατάλαβα. Χρησιμοποιεῖται συνήθως στόν ἀόριστο. Π.χ. «Γύρ'σις ἄκιρα δέν σ' ἀπείκασα καθόλου», ὅπου καί ή λέξη «ἄκιρα» δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τή λέξη «ἄκαιρα», ὄχι δηλ. ἔγκαιρα, ἀρα γύρισες ἀργά καί δέν σέ ἀντιλήφθηκα. Ἀπό τό ρῆμα ἀπεικάζω προήλθε καί τό ἐπίρρημα «ἄξαπείκαστα» = ξαφνικά, χωρίς νά τό καταλάβω.

Ἀπό τό «ἀράς» —ἀδος (ἀπ' ὅπου ή ἀράδα) ἔγινε τό ρῆμα ἀραδίζω=περπατῶ.

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι καί τό ρῆμα «ἀπέδειρα» = ἔρριξα κάτω. Τό συναντᾶμε στόν μέλλοντα καί στόν ἀόριστο: «θά τό ἀποδείρ'ς» ἢ «τό ἀπέδειρις». Προφανῶς εἶναι τό ρῆμα ἀπογείρω = γέρνω, ρίχνω κάτω, μέ μετατροπή τοῦ γ σέ δ, σύμφωνα μέ τό νόμο τής ἀπλοποίησης.

Στήν ἀρχαιότητα μᾶς ὀδηγεῖ καί τό ρῆμα «θέκω» — ἔθηκα. Χρησιμοποιεῖται στήν καπνοκαλλιέργεια, στή φυτεία τοῦ καπνοῦ. Τό Μάιο στό χωριό «θέκουν» τά καπνά. Τό «ἔθηκα» εἶναι ἀόριστος τοῦ τίθημι = βάζω, τοποθετῶ, ἐδῶ φυτεύω, διότι φυτεύουν τό βλαστάρι μέ τό φυτευτήρι (μπασκί) στή γῆ.

Στή «μετακένωση» τοῦ Κοραῆ μᾶς μεταφέρει καί ή λέξη «κενώνω»,

«κένωσα». Ἐτσι ἡ φράση «κένωσε τό φαγητό» σημαίνει σερβίρισέ το ἀπό τή χύτρα στά πιάτα, ἄδειασέ το.

Ἐντύπωση ἀκόμη προκαλεῖ ἡ λέξη «ἀγγειά», πού δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τή λέξη ἀγγεῖα. Συχνά ἀκούγεται καί σήμερα ἡ φράση: «Ἐλα νά πλύν'ς τ' ἀγγειά». Μέ τά «ἀγγειά» ὑπονοοῦν τά πιάτα, τίς κατσαρόλες, αὐτά πού οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ὀνόμαζαν ἀγγεῖα.

Μιά ἄλλη χαρακτηριστική, ἀλλά ὄχι καί τόσο εὐχη λέξη, πού ἀκουγόταν πολύ συχνά καί — εὐτυχῶς — τελευταῖα τείνει νά ἐκλείψει, ἀντικατασταθεῖσα μέ τό «καλέ», εἶναι ἡ λέξη «ἀρή». Ἦταν ἡ πιό εὐχρηστη λέξη στό χωριό: «τί κάν'ς, ἀρή», «γιά πού τό 'βαλις, ἀρή;» κλπ. Πρόκειται γιά τήν κλητική προσφώνηση μωρή, θηλυκό τοῦ μωρός = ἀνόητος. Τό μωρή ἐξελίχθηκε σέ μαρή καί τό μαρή σέ ἀρή!...

Θά συνεχίσουμε μέ μιά σειρά λέξεων, ἀπό τίς ἑκατοντάδες πού χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη καί σήμερα καί ἔχουν τή ρίζα τους στά ἀρχαῖα ἑλληνικά.

— ἀγωνιούμι = σπεύδω, βιάζομαι. Ἐπό τό ἀγωνιῶ — ὦμαι.

— ἀμπλόχνω = βάζω μέσα, φυτεύω. Ἡ ἐτυμολογία της μᾶς ὀδηγεῖ στό ἐμπολιάζω — ἐμβολιάζω (ἐμβολο).

— ἀνήγατος = ἀφόρετος, ἀπό τό νέος + γείνω. «Τίς ἤθελε φαντασθεῖ — γράφει ὁ Πανταζίδης στόν «Φιλίστορα» τό 1862 — ὅτι ἡ καλή ὀμηρική αὐτή λέξις ἤθελε σωθεῖ εἰς τά στόματα τῶν φτωχῶν γυναικῶν τῶν Σερωῶν;».

— φτίνα = βυτίνα, πήλινο ἀγγεῖο, ὅπου ἔβαζαν λάδι ἢ ἐλίές, τήν ὁποία ὁ Κοραῆς ἀναφέρει δυό φορές στά «Ἐτακτά» του. Εἶναι ἡ ἀρχαία λέξη πυτίνη — ὑποκοριστικό βυτίον. Τή λέξη ἀναφέρει καί ὁ Ἡσύχιος στό Λεξικό του.

— ἀθκάνη = δουκάνη. Ἡ λέξη παράγεται ἀπό τήν ἀρχαία λέξη τυκάνη, ἀπό τό «τύκω», «ἢ ἀλοῶσι τοὺς στάχνας, ἦν κατά παραφθοράν δουκάνη φασί», γράφει ὁ Κοραῆς. Ἡ ἀθκάνη ἦταν μιά ἐπιμήκης καί πλατεῖα σανίδα, στήν κάτω ἐπιφάνεια τῆς ὁποίας ὑπῆρχαν μπηγμένα χαλίκια (χαλίκες τίς λέγαμε ἐμεῖς), στουρναρόπετρες. Τή σανίδα αὐτή τήν ἔσερναν βόδια ἢ ἄλογα στό ἀλώνισμα καί μέ τίς «χαλίκες», μυτερές ὅπως ἦταν, μετέτρεπαν σέ ἄχυρο τίς καλαμιές τοῦ σταριοῦ.

— ραγάνα = ὁ συχνά ἐνοχλητικός. «Μ' ἔγινις ραγάνα». Παράγεται ἀπό τό ρήγω (ρήγγυμι, ρηγγύω) καί εἶναι δωρικός τύπος ἀντί τοῦ ρηγάνη. Ἡ ρηγάνη — ραγάνα ἦταν κάτι σάν πριόνι. Ἐπό τή ραγάνα προήλθε καί τό ρήμα ραγανίζω.

— τσιρβούλ' (ια). Τά τσιρβούλια ἦταν λαφροῖα ὑποδήματα κατασκευασμένα ἀπό δέσμα ζώου, συνηθέστατα χοίρου. Στό χωριό τά φοροῦσαν ὡς τή δεκαετία τοῦ '40, ἰδιαίτερα κατά τή βουλγαρική κατοχή (1941 — 44)

ἐξ ἀνάγκης, ἀφοῦ τὰ παπούτσια ἦταν τότε εἶδος πολυτελείας. Ἡ λέξη ἀναφέρεται ἀπό τούς Βυζαντινούς καί τόν Κοραή. Κατά τόν τελευταῖο, πού ἀκολουθεῖ τόν Κωνσταντῖνο Ζ' τόν Πορφυρογέννητο, τὰ τσιρβούλια παράγονται ἀπό τό σέρβος = δούλος καί ἐσήμαιναν παπούτσια εὐτελοῦς ἀξίας, πού φοροῦσαν φτωχοί δούλοι. Ἴσως ὁμως νά παράγεται ἀπό τήν ἀρχαία ἀρβύλη, ἀρβυλῖς, ἀρβύλιον, μέ προσθήκη τοῦ σ καί τροπή του στόν «βάρβαρον ἦχον τσ», κατά τόν Πανταζίδη. Εἶναι τὰ σημερινά τσαρούχια.

— οὔρια (ἀβγά) = κλούβια. Ἡ λέξη ἀναφέρεται καί ἀπό τόν Ἀριστοτέλη. Προέρχεται ἀπό τό ὄρος = τό ὑδατώδες μέρος τοῦ γάλακτος — ἐξ οὗ καί ὁ γνωστός ὄρρος.

— ζούδια ὑποκοριστικό τοῦ ζῶα, ἀλλά κυρίως μέ μεταφορική σημασία. «Δουλεύουν σά ζούδια» = κρυφά.

— κηδεύω = φυλάγω· κήδεψέ το = φύλαξέ το.

— λείξα = λιχουδιά. «Τά ξεοδεύει ὄλα σέ λείξες». Ἡ λέξη παράγεται ἀπό τό ρῆμα λείχω = γλείφω. Ἀπό δῶ παράγεται καί ὁ λείξουρος = αὐτός πού τοῦ ἀρέσουν τά γλυκά, τά εὐγευστα. Λατινικά luxuria = πολυτέλεια, ἄνεση.

— ὄρκος = πύο. «Πάτησέ το γιά νά βγεῖ ὁ ὄρκος». Παράγεται ἀπό τή λέξη ἔλκος = πληγή. Τό λ ἔγινε ρ κατ' ἀναλογίαν, ὅπως ἀπό τό ἀδελφός ἔγινε τό ἀδερφός.

— προμηθεύω = παραινῶ, συμβουλεύω. «Ὡς πότε θά σί προμ' - θεύου;».

— προσαιρίδια: ἀπό τό προσάπτω. Ξερά χόρτα γιά προσάναμμα.

— νιάμα: Ἡ λέξη χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα καί σήμερα. «Θά ἀφήσω τό χωράφι φέτος νιάμα». Εἶναι λέξη ἀρχαία ἐλληνική καί παράγεται ἀπό τό ρῆμα νεάω = ὀργώνω χέρσα γῆ, ἀνανεώνω τό χωράφι πού ἄφησα γιά λίγο χρόνο ἀργό, γιά νά τό καλλιεργήσω ξανά.

— μουλώνω: Ἡ λέξη πιθανότατα παράγεται ἀπό τό ὀμηρικό «μύνη» καί σχετίζεται μέ τό ρῆμα μύω = κλείνω τά χεῖλη. «Ἐσύ μούλουνι» = Ἐσύ νά μή μιλάς, εἶναι φράση πολύ συνηθισμένη καί σήμερα.

— σιουρίζουμι = συναγωνίζομαι, ἀμιλλῶμαι. Ἀπό τό συνερίζω — συνερίζομαι.

— νιτριχιάζουμι: Εἶναι τό ρῆμα ἀνατριχιάζω.

— κουνίδια = γονίδια, ἀβγά ἀπό ψεῖρες, φαινόμενο ἀρκετά συχνό παλαιότερα στό τριχωτό τοῦ κεφαλιοῦ.

— γκουντουζί' = κοντοζύγι.

— ξιστοχῶ = ἀστοχῶ, ξεχνῶ.

— θόμπουσι = νύχτωσε. Ἀπό τό θάμβος → θαμβώνω → θαμπώνω.

— μάχνα = φόρα. Ἀπό τό λατινικό magna = μεγάλη, δυνατή, σφοδρή.

- γκλέφαρους = μέτωπο. Πρόκειται για τή λέξη βλέφαρο.
- νιμίγω = ἀνακατεύω, κινῶ. Εἶναι χαρακτηριστική στό χωριό ἡ φράση «Δέν ψόφισι· νιμίγιτι ἀκόμα». Πρέπει νά εἶναι τό ρῆμα ἀναμειγνύω, μείγνυμι, μίσγω = ἀναμειγνύω, ἄρα κινῶ, ἀνακινῶ.
- ἀφκριούμι = ἀφουγκράζομαι.
- δοντάγρα: οἱ παλαιότεροι στό Νέο Σούλι θυμοῦνται τό ἐργαλεῖο ἐκεῖνο πού δέν ἔλειπε σχεδόν ἀπό κανένα σπίτι, μέ τό ὁποῖο ἀφαιροῦσαν τά χαλασμένα δόντια. Εἶναι λέξη σύνθετη ἀπό τό ὀδούς - ὀδόντος + ρ. ἀγρεύω = κυνηγῶ, συλλαμβάνω.
- κ'λίκ' = Ἡ λέξη μᾶς ἔρχεται ἀπευθείας ἀπό τήν ἀρχαιότητα. Εἶναι τό κυκλίσκιον τῶν ἀρχαίων = μικρή πίτα, πού προέρχεται ἀπό τή λέξη κύκλος + ὑποκοριστική κατάληξη - ίσκιον. Τό κ'λίκ' (πληθ. τά κ'λίκια) εἶναι τό γνωστό σήμερα μέ τό ξενικό ὄνομα τσουρέκι.
- σκάρα = Εἶναι ἡ γνωστή ἠλιάστρα τῶν καπνῶν, πού χρησιμοποιεῖται τό καλοκαίρι σ' ὅλα τά Δαρνακοχώρια. Σκάρα ὀνομάστηκε ἀπό τό σχῆμα της. Εἶναι ἡ ἀρχαία ἐσχάρα.
- μάνισε = θύμωσε. Τό ρῆμα μᾶς ὀδηγεῖ στή «μῆνιν» = ὀργήν τῶν ἀρχαίων, μέ τήν ὁποία ἀρχίζει τήν Ἰλιάδα του ὁ Ὅμηρος.
- λάμωσα = λάσπωση (τά παπούτσια). Ἡ λέξη πιθανότατα ἀπό τήν «ιλύν» τῶν ἀρχαίων πού σήμαινε λάσπη. Ἀπό τήν ἴδια ρίζα προέρχονται καί τά «Λαμώματα», τοποθεσία στά νότια τοῦ χωριοῦ, πού πήρε τό ὄνομά της ἀπό τίς φερτές ὕλες καί τή λάσπη - ἰλύν, πού κατεβάζει ὁ χεῖμαρρος πού διασχίζει τό χωριό μέ τήν παροιμιώδη «λακκούσα» (ἀπό τό λάκκος)⁶.
- ἀστριχιά: Ἡ προεξέχουσα στέγη ἀπό κεραμίδια. «Πῆγινι κάτ' ἀπ' τ'ς ἀστριχίές γιά νά μή βρέχισι». Κατά τόν Παπαγεωργίου⁷, ἀπό τή λέξη ὄστρακον. Ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἀληθοφανής, ἂν θεωρήσουμε ὅτι ὄστρακα ἢ ὄστρακοειδοῦς σχήματος κεραμίδια χρησιμοποιοῦσαν παλαιά στή στέγη τῶν σπιτιῶν. Ἐκτός ἂν, μέ ἐπιφύλαξη τό σημειώνουμε, ἡ λέξη ἀστριχιά σχετίζεται μέ τό τρέχω, ἐπειδή ἐμπόδιζε νά τρέχουν τά νερά τῆς βροχῆς, ἢ ἀπό τό στέγω=στεγάζω.
- κράκωρα (κράχωρα) = βράχια. Πιθανότατα ἀπό τήν ἀρχαία λέξη ἀκρώρεια = κορυφή, ράχη τοῦ βουνοῦ. Στό Νέο Σούλι ὑπάρχει καί ὁ «κριακούρ' μαχαλάς», ὅπου ὑπάρχουν πολλά βράχια.
- λιχνητήρι = γεωργικό ἐργαλεῖο πού χρησιμοποιεῖται γιά τό λίχνισμα, τό χωρισμό δηλαδή τοῦ σταριοῦ ἀπό τό ἄχυρο. Εἶναι τό ἀρχαῖο «λικμητήριο».

6. Ὁ λάκκος τοῦ χωριοῦ - ὁ χεῖμαρρος - σήμερα εἶναι ἐπικαλυμμένος. Παλαιότερα, μετά ἀπό σφοδρές νεροποντές πλημμύριζε. Ἡ φράση «πάμε νά δοῦμε τό κεφάλι τῆς λακκούσσας» ἦταν πραγματικός μαγνήτης γιά τά παιδιά.

7. Ὁ. π., σ. 61.

— *πυρουσιά*: εργαλείο πού χρησιμεύει ως υποστήριγμα πάνω στη φωτιά για νά βράσουμε κάτι. Είναι δηλαδή «πυρός έστία». Πρέπει νά σημειώσουμε ότι υπήρχε και όμαδικό παιγνίδι μέ τό ίδιο όνομα.

— *μπρουμάχους* = πυρίμαχος ή πυρομάχος. Η λέξη διασώθηκε σχεδόν άτόφια από τήν αρχαιότητα.

Υπάρχουν, έξάλλου, και αρκετές λέξεις *άντιδάνεια*⁸, φαινομενικά τουρκικές, αλλά μέ έλληνικότατη ρίζα. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τή λέξη *κιλίφι*=περικάλυμμα προσκεφάλου, πού δέν είναι άλλη από τήν έλληνική λέξη *κέλυφος*.

— *ναφιλέ* = άδικα, άσκοπα. Προέρχεται από τήν έλληνική λέξη *άνώφελο* — *άνωφελώς*. Κι αυτή είναι τουρκικό *άντιδάνειο*. Τό ίδιο συνέβη και μέ τή λέξη *σουλ'νάρ'*, για τήν όποια μιλήσαμε προηγουμένως. Έλληνική, επίσης, είναι ή ρίζα τής θεωρουμένης σλαβικής λ. *κλούτ'ς*, πού χρησιμοποιείται στό Ν. Σούλι, ιδιαίτερα στό παιγνίδι «*κορόνα - γράμμα-τα*», όταν τό νόμισμα σταθει όρθιο: πρόκειται για τήν αρχαία λ. *κλοιός*. Αρχαίας έλληνικής, από τό άγεται, είναι και ή πανελληνίως γνωστή προστακτική *άιντε*, ή όποία στά Σέρρας χρησιμοποιείται κατά κόρον.

Γεύση από τό γλωσσικό ιδίωμα του Νέου Σουλίου θά λάβουμε από τό διήγημα «*Τό όνειρο*» πού ακολουθεί.

Τό όνειρο...

— *Άιντι, Γιώργου, πέρασι ή ώρα. Έφιξι.*

Ού Γιώργους γύρσι άπού τ'ν άλλ' πλιυρά στού κριβάτι τ'. Ού προυινός ύπνους είνι πούλύ γλυκός.

— *Άιντι, Γιώργου, σί λίγου θά βγει ού ήλιους, ξανακούσκι ή μάνα τ' ή Βαγγιλιώ' κείνους όμους δέν άπλουγήθκι. Άκ'σι τ' μάνα τ', αλλά έκανι τάχα—τάχα...*

Ού πατέρας τ' ού Τάσκους, ήταν κίόλας έτοιμους. Κατέφ'κι κάτου στ' άχούρ', έφτιαχνι τά πράματα κι φόρτωνι τά κουφίνια. Η Βαγγιλιώ, ή γ'ναίκα τ', τρουβάδιαζε¹⁰, τοίμαζι του ζαχιρέ.¹¹ Σί λίγου έπριπι νά βγούν στού δρόμου για του καπνό. Θά πήγιναν σ' Ρουδούδα. Είχαν άφήσ' εκεί ένα κουσούρ'¹² άπού προυχθές πού δέν πρόκαναν νά τού τσακίσουν όλου. Κι ν' άξίζ' τουλάχιστου τούν κόπου; Τού μισό είχι καψίδα κι τ'

8. *άντιδάνεια*: λέξεις έλληνικής προελεύσεως πού πέρασαν στό λεξιλόγιο άλλων λαών και επανήλθαν άλλοιωμένες. Π.χ. ή φαινομενικά τουρκική λέξη *τσιμπούσι* δέν είναι άλλη από τό έλληνικό *συμπόσιο*. Η λέξη *τεφτέρι* είναι ή έλληνική *διφθέρα* κλπ.

9. *τά ζώα*.

10. *έβαξε στον τροβά τά τρόφιμα, τά φαγητά*.

11. *φαγητό*.

12. *υπόλοιπο*.

ἄλλου μισό τού 'χει τυλίξ' λύκους.¹³ Ἄπ' αὔριο θά πήγιναν σπύν Ἄμμου, γιά νά τού προλάβουν. Τό 'χ' πικιάν'. Ἐπιρναν τού δεύτερου χέρ' ἀκόμα. Δύο κουφίνια ὄμους γιά σήμιρα ἔφταναν. Εἶχαν τώρα κι τού πιδοῦδ τ'ς, τοῦ Γιάν', πού πιρνοῦσι κι καμιά βιλόνα στοῦ χαγιατ'.

Ἡ χρουνιά φέτους δέν πήγι κι τόσου καλά. Ἐπισαν πουλλές βρουχές κι τὰ καπνά μιγάλουσαν. Ἄλλα σιάχπιασαν, τὰ 'πιασι μπάστρα, κι μιθαύριου οἱ ἴμπόρ' ἀφουρμή θά θέλουν γιά νά μή τὰ σκώσουν τὰ καπνά. Ἄλιμονο τότε στούς Σουμπασκιλίδες¹⁴. Οὐ ἕνας στούς δύο εἶνι χριωμένους... Ὅλου τού χρόνου τρών' ἄπ' τοῦ συνιτρισιό κι ὄλα τὰ καρτιροῦν ἀπού τ' πούλησ'. Καλά πού εἶνι κι τού πρίμ. Ἄλλά τί νά πρωτοπάρ' κανεῖς; Ποιά τρύπα νά βουλῶσ' πρώτα; Ταῖφας¹⁵ εἶνι αὐτός. Πρέπει νά φάει, νά ντυθεῖ. Κι ὄλα ἄπ' τὰ καπνά τὰ πιριμέν'. Εἶχαν βάλ' φέτους κι ἕνα μπαχτσιοῦδ' ἀλλά κι κείνου θέλ' τὸν ἀνθρουπου τ', θέλ' τ' πιριποίηση τ'.

Κάπουτι στοῦ χουριό ἦταν κι τ' ἀμπέλια. Κούτρα, Μουσταφά Κούτρα, Ἀηλιάς, Βαρβάσικου ἦταν γιουμάτα ἀμπέλια. Τώρα ἡ νιουλαία δέ θέλ' βαριές δ'λιές. Τὰ παλ'κάρια πήραν τὰ μάτια τ'ς κι πήγαν στίς πόλεις, σ'ν Ἀθήνα, Σαλουνίκ' κι στὰ Σέρρας, ἐνῶ ἄλλοι ἔφκαν σ' Γερμανία. Μιρικοῖ μάξαν ἀρκετές παράδεις κι γύρ'σαν πίσου ἄσπιρ' ἄσπιρ'. Γίν'καν τσιουρ-μπατζήδες. Ἄφ'σαν τὰ κάρια κι πήραν τρακτέρια κι κουμπίνις. Οὐ Τάσκους ὄμους μι τ' Βαγγιλιώ ἔχουν ἀκόμα τὰ γαδαρούδια τ'ς. Κάθι μέρα τσ' κάτ' τσ' ἀπάν'πουρεῦουντι μ' αὐτά.

— Γιώργου, σήκου πιδοῦδι μ', ἐπανάλαβι ἡ Βαγγελιώ, πού πήγινι τσικίθι - τσιδώθι στοῦ χαγιατ'.

Οὐ Γιώργους, εἶδι, παρεῖδι, ξύπνησι. Ἄν'ξι τὰ μάτια τ', πουτραβήθκι, κι σί λίγου ἦταν ἔτοιμους γιά τού χουράφ'. Ἦταν παλι'κάρ' δεκαοχτώ χρονῶ, λίγου χιανέτσ¹⁶, ἀλλά ἴξιρι ἀπού δ'λιά.

Τού μικρό πιδοῦδι τ'ς, ὁ Γιάννης, ἦταν ἀκόμα ἕξ χρονῶ. Αὐτόν τὸν ἀφ'ναν σπít' μαζί μί τ' μίμου τ' τῆ Σουφία. Ὡς πού νά γυρίσουν αὐτοῖ ἀπ' τ' Ρουδοῦδα κατά τ'ς δέκα ἡ ὠρα, θά πιράσουν κι τού καπνό πού πιρίσιμι ἀπό χτές.

Μιγάλ' φασαρία αὐτό τού καπνό. Δέ σταματάει ποτέ. Ἄπ' τού Φι-βρουάριου μέ τ'ς χασλαμάδεις¹⁷, τού Μάη μέ τό θέξιμο νά πιάνιτι μέση σ' ἀπ' τού μπασκί¹⁸, ὕστ'ρα τὰ σκαλίσιματα, τὰ γιμίσιματα κι τώρα ἄλλου

13. ἀρρώστια τοῦ καπνοῦ.

14. Σουμπάσκιοι: παλιά ὄνομασία τοῦ Ν. Σουλίου, πρὸ τοῦ 1926. Ἡ λέξη στὰ τουρκικὰ σημαίνει χωριό μέ πολλὰ νερά. Κατ' ἄλλη ἐκδοχή, σημαίνει τό χωριό τοῦ σοῦμπαση = διοικητή, δηλαδή ἕδρα, χωριό κεχαγιάδων.

15. οἰκογένεια.

16. τεμπέλης.

17. φιντώρια.

18. φυτευτήρι.

μάρς μί τού τσάκ'σμα, νά τρέχουν πάνπανωτί¹⁹ ὄλνοι στά καλντριμία κι τά κάρα τ'ς, ὄλου σιαματά, λές κι τ'ς κυνηγοῦν.

Ἄμ' κι 'κείνου τοῦ φαῖ; τότι ἔτρωγίς ψουμί κι ὄριξ' που λέν. Λίγίς ιλιές, χαλβά, λάδ' κι ξύδ' κι καμιά φουρά ζαχαρουνέρ'. Τώρα ὄλνοι τρών' κι ὄλνοι παραπουνιοῦντιν'.

Ἄμ' τ' ἀλώνισμα; Τί σί λέει. Λίγου τό χ'ς; Νά γυρί'εις ὄλ' τ' μέρα στ' ἀλών' γύρου γύρου, ἀπάν' σ'ν ἀθκάν' κι τού βράδ' νά πιριμέν'ς νά φ'σῆξ' λίγου ἀέρας γιά νά λιχνί'εις. Τά πιδούδια νά παίζουν μέσ' τ' σικαλιές μάδις ἢ πυρουσιτά κι σύ νά πιριμέν'ς μί τού διριμόνι²⁰ στοῦ χέρ'...

...Ἡ Σοφία ἄνοιξι τρομαγμέν' τά μάτια τ'ς. Ἦταν ὄνειρο ὄσα εἶδι. Ὕνειρο πού τήν ἔφιρι σαράντα περίπου χρόνια πίσω, τότε πού σιά Σέρρας πήγιναμι μί τού γαδαρούδ' κι τά βράδια στά σπίτια μας ἔφιγγαν ἀκόμα λαμποῦδις²¹...

19. ὁ ἕνας πάνω στόν ἄλλον.

20. κόσκίνο ἀραιό.

21. λάμπες πετρελαίου.

88

Σύγχρονη άποψη του Νέου Σουλίου.